

Horasan'dan Balkanlara Şücaeddin Veli Ve Türk İrfanı

Hilmi Özden

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı

Özet : Seyyit Sultan Şücaeddin Veli, tarihte ismi Baba İlyas Horasanî diye geçer. Batı Anadolu Aleviliğini ve Babailiği kuran, lideri olan Seyyit Sultan Şücaeddin Veli, Horasan Erenlerindedir. Seyyit Sultan Şücaeddin Veli ne zaman yaşamıştır? XIII.- XIV. yüzyıl da yaşadığı tahmin ediliyor. Onun Antalya'da, Amasya'da, Trakya'da, Bulgaristan'ta Eskişehir'de, Azerbaycan'da yaşadığı düşünülüyor.

Anahtar Kelimeler: Seyyit Sultan Şücaeddin Veli, Horasan Erenleri, Balkanlar

Abstract: In history, Seyyit Sultan Şücaeddin Veli, was called a father Ilyas Horasanî. Seyyit Sultan Şücaeddin Veli was a Horasan's saint . He founded in Western Anatolian's Alevî and Babai, who was leader. When did Seyyit Sultan Şücaeddin Veli live? It is estimated that he lived in XIII.- XIV. the century. It is thought that he lived in Antalya, Amasya, Trakya, Bulgaria, Eskisehir, Azerbaijan.

Keywords: Seyyit Sultan Şücaeddin Veli, Saints of Khorassan, Balkans

Giriş

Horasan güneş ülkesi demektir. Tasavvuf geleneğinde güneş cem makamına karşılık gelir. Horasan¹ Coğrafyasında neşvü nema bulan Türk Tasavvuf geleneği asırlarca Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevî'nin yaktığı ateş ve gösterdiği istikamet doğrultusunda Tevhid ırmağı olarak Türkistan'dan Anadolu'ya ve Balkanlara akmıştır. Başlangıçta Türkistan'dan Mezopotamya Bölgesine gelen bir kısım Türkmenler Musul, Telafer, Kerkük, Erbil, Samarra vb. yerleşim alanlarına ikamet ettiler. Buradan Anadolu topraklarına geçtiler. Türkler sadece İslâm'dan sonra değil bilinen bulgularla M.Ö. 3000. yıllarından itibaren Karadeniz Kuzeyi ve Balkanlara Saman yolunun Gökyüzü güzergahını takip ederek yaptıkları göç yolculuğu ile o coğrafyayı vatanlaştırıyorlardı. İslâm öncesi Hanif inancının temiz takipçileri ve uygulayıcıları olan Türkler İslâm'la müşerref olduktan sonra TÜRK İRFANININ ana kaynakları KUR'AN ve EHL-İ BEYT SEVGİSİ'nden ayrılmadılar. "Hz. Peygamber (sav) Veda Hutbesi'nde, "Size iki şey bırakıyorum, onlara temessük etseniz(tutunursanız) necat (kurtuluş) bulursunuz birisi Allah'ın kitabı diğeri ehl-i beytimdir." (Tirmizî, Menâkıb: 31; Müsned, 3:14, 17, 26) Kerbela'dan Horasan illerine giden Seyidler Türk ailelerle izdivaç eyleyip bugünkü evlatları onların bıraktığı "hizmet makamı"na gelmişlerdir. Resul-u Ekrem'e Mekke Müşrikleri eziyet ettiklerinde de amcası Ebu talip O'na Türk ülkelerine gitmesini tavsiye etmiştir. (Yelken, 1991 :10)

Haniflik Nedir? Rûm suresi, 30. ayette şöyle de buyurmaktadır: "Resûlüm! Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler." Haniflik, İbrâhim aleyhisselâmın inancına verilen isimdir. Hanîf kelimesinin sözlük mânâsı istikâmet (doğruluk) demektir. Dînî terim olarak; İslâmiyetten önce putlara tapmayan ve İbrâhim aleyhisselâmın dîni üzere bulunan kimselerdir. Hanîflik, müşrikliğin (Allahü teâlâya ortak koşmanın) zıddıdır. İslâmiyetten önce Arabistan'daki hatiplerin meşhûrlarından olan ve herkesi İbrâhim aleyhisselâmın dînine çağıran Kus bin Sâide ve yine Peygamber Efendimizin bütün baba ve dedeleri hanîf dîninde idiler. Kur'ân-ı kerîmde hanîf kelimesi zikredilmiş olup, İbrâhim aleyhisselâm için hanîf buyurulması, onun Hakk'a yönelmesi sebebiyledir. Haniflik birçok Kur'an ayetiyle Son Resulümüz Hz. Muhammed (S A V) dahil hepimize apaçık bir Allah emridir. (Yunus Suresi 105, Enam Suresi 79, Enam Suresi 161, Nahl Suresi 123, Ali İmran Suresi 67, Ali İmran Suresi 95, Hacc Suresi 31.)

¹ Şu anda İran'ın Kuzey-doğusu Hazar Denizinin güneyi. Eskiden Batı Türkistan coğrafyasına verilen isim.

Ehl-i Beyt ile ilgili ayetlere Horasan erenleri ve Türkler daima dikkat etmişlerdir. İmam Hüseyin'in oğlu Ali Zeynü'l-Abidin, Şam'a esir olarak getirildiğinde halk onu görsün diye bir merdivenin üzerine çıkartılmıştı. Şamlı bir adam ayağa kalkıp:" Fitnenin kökünü kesen ve sizi öldüren Allah'a hamd olsun" deyince, Ali ona 'Sen Kur'an'ı okudun mu?' diye sorar. O da 'evet' der. 'Hamim Suresi²'ni de okudun mu?', 'Ben Kur'an'ı okudum ama Hamim Suresi'ni okumadım.' cevabı üzerine Ali der ki: "Bu din için akraba sevgisinden başka sizden hiç bir ücret istemiyorum." ayetini okumadın mı? O da: 'O ayettekiler sizler misiniz?'der. İmam Ali Zeynü'l-Abidin : 'Evet' der. Kur'an ve Ehl-i Beyt'e sadakat "Mümin Müslümanlık"³tır. Bu hususdaki ayetler: Bedeviler dedi ki: "İman ettik." De ki: "Siz iman etmediniz; ancak "İslâm (Müslüman) olduk" deyin. İman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah'a ve resulüne itaat ederseniz, O, sizin amellerinizden hiç bir şeyi eksiltmez. Hiç şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir." (Hucurat -14.ayet.) Şüphe yok ki seninle biatlaşanlar, ancak Allah'la biatlaşmışlardır, Allah'ın eli, onların ellerinin üstündedir; artık kim dönerse zararı kendi nefsinedir ve kim Allah'la ahitleştiği şeyde durursa ona, yakında büyük bir ecir verilecektir. (Fetih-10.ayet.) Yemin olsun, Allah müminlerden, o ağacın altında sana bey'at ettikleri sırada hoşnut olmuştur. Onların gönüllerindeki bilmüş, üzerlerine huzur ve sükûn indirmiş ve kendilerine yakın bir fetih nasip etmiştir. (Fetih-18.ayet.)

Seyyit Sultan Şücaaddin Veli kimdir³?

Seyyit Sultan Şücaaddin Veli, tarihte Baba İlyas Horasanî diye geçer. Batı Anadolu Aleviliğini ve Babailiği sembolize eden, kuran, lideri olan Seyyit Sultan Şücaaddin Veli, Horasan Erenlerindedir. Türkmen dervişi ve Alp Eren diye bahsedilir. 8. İmam Rıza'nın üçüncü göbek torunudur. Asıl adı, Ebûl-Beka Şeyh Baba İlyas (Bin Ali)dir. Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesinde, Kutb-i Evliya, Sultan Varlığı, Şefküllü Bey diye bahsedilir. Babai tarikatının kurucusu olan Seyyit Sultan Şücaaddin Veli/ insanları dürüstlüğe kardeşliğe, iyiliğe çağırmış ve yöneltmiştir. Seyyit Sultan Şücaaddin Veli ne zaman yaşamıştır? XIII.-XIV. yüzyıl da yaşadığı tahmin ediliyor. Antalya'da, Amasya'da, Trakya'da, Bulgaristan Rusçuk'ta Eskişehir de, dört, beş yerde Seyyit Sultan Şücaaddin Veli şahsiyetinin makamının

² **ŞÛRÂ-23.ayet.** "Allah'ın, iman edip hayra ve barışa yönelik iyi işler yapanlara müjdelediği, işte budur. **De ki:** "Ben, buna karşılık sizden, **yakın akrabamı/Ehlibeytimi sevmeniz dışında bir ücret istemiyorum.**" Kim bir iyilik/güzellik üretirse onun için, o ürettiğine bir güzellik daha ekleriz. Çünkü Allah Gafûr'dur, çok affeder; Şekûr'dur, iyiliğe karşılık verir."

³ Geniş Bilgi için Bakınız: Mehmet Demirtaş, Seyit Şecaaddin Veli, Eskişehir, 2003., Mehmet Demirtaş, Horasan'dan Balkanlara Şucaaddin Veli Ocağı ve Erkanı, Eskişehir Valiliği, Eskişehir, 2015., Yağmur Say, Şucaaddin Veli Velayetnamesi, T. C. Eskişehir Valiliği, Ankara, 2010., Ayşe YILDIZ, Şucaaddin Baba Velâyetnamesi, Hac-ı Bektaşî Veli ve Türk Kültürü, Gazi Üniversitesi.

olduğu belirtiliyor, Hatta Araştırmacı Yazar Veli Saltık Dede'nin Mehmet Demirtaş Dede'ye gönderdiği mektupta Azerbaycan'da da mekan tutuğu belgelenmiştir. (Demirtaş, 2015: 25) Şucaaddin Veli'nin Manevi silsilesi şu şekildedir: Tacul Arifin Seyyid Ebul-Vefa Bağdadî (1105), Hacı Ahmed Yesevî (1093-1166), Dede Garkın, Baba İlyas Horasanî (XIII.yy) Şucaaddin Veli (XV.yy).

Ünlü Osmanlı gezgini Evliya Çelebi (d.1611) ünlü seyahatnamesinin ilk cildinden itibaren "Türk-i Türkân" (=Türklerin Türkü), "Pirân-ı Türkistan" (=Türkistan'ın mürşidi) olarak saygı ile andığı Hoca Ahmed Yesevi'nin soyundan geldiğini iftiharla belirtir ve Evliya Çelebi gezdiği Osmanlı beldelerinde izlerini tesbit edebildiği Yesevî derviş-gazileri arasında Bursa'daki Geyikli Baba Sultan ve Dâvûd Baba, Bursa'daki Abdal Musa, Tokat il merkezindeki Gij-Gij Dede ve yine Tokat'ın Zile ilçesindeki Şeyh Nusret Amasya Merzifon'daki Pir Dede , Aksaray'da Pertevi Sultan, Bozok Sancak merkezi Yozgat'taki Emir-i Çin Osman, isimlerini sıralar ve çok önemli olarak buralarda tasavvufî bir hayatın gereklerini Yeseviyye tarikatı adâbına göre yaşayan Yesevi fukarası ile sohbetlerinden bahseder. (Bice : 277)Yine Evliya Çelebi Mısır Dimyat seyahatinde Baba Horâsânî bağlılarından ve türbesinden bahsetmektedir: “Semâ’hâne meydânları ve müte‘addid hücreleri ve matbah-ı Keykâvuslu ürd-i Behişt'den nişân verir bir tekye-i kalenderhânedir. Pâk [ü] pâkîze fukarâları ve Hindîleri vardır. Cümle ehl-i Dimyât bu âsitânedekte(kekkede) ayş [ü] işret (sohbet) edüp azîzi ziyâret ederler. Bu bâğın bir köşesinde bir kubbe-i âlî içinde medfûndur. Niçe bin âşıkânın zerdeste ve pâlheng misilli gûnâ-gûn alâmetleri var. **Sâhib-i seccâde olan Baba Horâsânî** (salih)sulehâ-yı ümmetden müstecâbü'd-da‘ve(duası makbul) kimesnedir. (Kahraman: 542)

Arslan Baba'da olduğu gibi Şucaaddin Veli uzun asırlar yaşamış olduğu düşünülen bir Horasan erenidir. Arslan Baba Menkıbesine göre Hz. Rasûlullah (s.a.v.)'in gazalarından birisinde aç kalan ashâbın ricasıyla yapılan dua üzerine Cibrîl (a.s.) cennetten bir tabak hurma getirir ve ashâba ikram eder. Ashâb tabaktan birer hurma alırken bir hurma yere düşer. Bunu gören Cibrîl (a.s.): “Bu hurma daha sonra gelecek ümmetinizden Ahmed adlı birisinin kısmetidir.” der. Hz. Rasûlullah (s.a.v.), bu hurmayı sahibine teslim etmek üzere ashâbın içinden birisine emanet olarak vermek ister. Ashâbdan başka hiç kimse göreve talib olarak cevap vermeyince aralarında bulunan Arslan Baba -veya atalarından olan sahabi- öne çıkarak Allah'ın inayeti ve Hz. Rasûlullah (s.a.v.)'in himmeti ile emaneti sahibine iletme görevini yerine getirebileceğini bildirir. Ahmet Yesevi'ye asırlar sonra hurmayı emanet eder. Hadisenin gerçeği Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlaştırarak anlattığı “YESİLİ HOCA AHMED-I, II, III” (Sepetçioğlu, 2014) eserinde olduğu gibi: Arslan Baba hurmayı

Türkistan'a götürür ve toprağa eker. Hurma Bahçesi yıllarca gelişir. Arslan Baba nesli büyük erkek çocuğa verilen isimle devam eder. Ahmed Yesevi'ye erişen Sahabe Arslan Baba'nın torunlardan olan Arslan Baba hurma ağacından taze hurmayı Ahmed'e verir. Bunun gibi XV.yy. da yaşamış Şucaaddin Veli ile XIII. yy'da yaşamış Şucaaddin Veli olarak addedilen Baba İlyas Horasanî'yi de bu şekilde değerlendirmek gerekir.

Üstelik bu tür menkıbelerde tasavvuf'ta ki sembolik anlamları da düşünmemiz gerekir. Arslan Baba'nın Hz. Peygamber'den emanet olan hurmayı Yesevi'ye verme motifinin Hz. Peygamber'den getirilen manevi bir emanet oluşudur. Zira bu hurma onu iki alemde geçirip mest ettiğine göre, sözü edilen şey meyve olan hurma değildir. Kur'an-ı Kerim'de geçen "hurma" kelimesine mutasavvıfların verdiği işari (sembolik) manaları dikkate alırsak, burada hurmadan kastedilen şeyin "İlahî marifet ve hakikatler, mevhibeler, manevi haller, ilahi sıfatların tecellileri" veya "Güzel ahlak ve onun meyveleri olan müşahede ve ilhamlar (varidat-ı Rabbanîyye)" olabileceği söylenebilir. Ayrıca ariflerin "Yaş hurma" (rutab) kelimesi ile "Ruhaniyat alemi" kastettikleri bilindiğine göre, menkıbede anlatılmak istenen şey, Ahmed Yesevi'ye ruhani hallerinden bir nasibin verilmesi olmalıdır. Bu yorumlara ek olarak, hurmanın "tek" çekirdekli bir meyve olması ve çekirdeğinin ince uzun olup hem "elif" harfine hem de onun ebced değeri olan "bir" rakamına benzediği dikkate alınırsa hurmanın sembolik olarak tevhidî, vahdeti veya alemdeki birlik sırrını ifade ettiği düşünülebilir. (Tosun, 2004: 290-291)

Kaynaklar

1. Ayşe YILDIZ, Şucaaddin Baba Velâyetnamesi, Hac-ı Bektaşî Veli ve Türk Kültürü, Gazi Üniversitesi.
2. Enver Yelken, Kerbelâ'dan Buhara'ya, Kamer Yayınları, İstanbul, 1991, Buhara (Tanrı ziyeti, mübarek mahal demektir)
3. Mehmet Demirtaş, Seyit Şecaaddin Veli, Eskişehir, 2003.
4. Mehmet Demirtaş, Horasan'dan Balkanlara Şucaaddin Veli Ocağı ve Erkanı, Eskişehir Valiliği, Eskişehir, 2015.
5. Yağmur Say, Şucaeddin Veli Velayetnamesi, T. C. Eskişehir Valiliği, Ankara, 2010.
6. Hayati Bice, Türk Yurtları üzerine Notlar, Bilge Oğuz yayınları.
7. Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı - Robert Dankoff, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, YKY, cilt10.
8. Mustafa Necati Sepetçioğlu, "Yesili Hoca Ahmed-I, II, III, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2014.
9. Necdet Tosun, Tasavvuf Kültüründe Meyve, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, 2004.